

вважалися оберегами дому, родинного життя. Рушникам належить чільне місце в народно-побутовій естетиці. В залежності від призначення кожен рушник був вишитий відповідними візерунками-символами, що несли відповідне магічно-сміслову навантаження. Українські рушники були невід'ємною складовою родинно-обрядової сфери, зокрема, вони були обов'язковим атрибутом у родильній, весільній, календарній, житлобудівній, поховальній обрядовості, у традиціях гостинності і шанування, рушниками прикрашали червоний кут (покуть), зображення засновників роду і національних героїв [8, 544]. В українських хатах рушники розвішувалися над вікнами і дверима, що було символом радості і щастя у родинному житті, оберегом від злих сил. Народна педагогіка трактує український рушник як символ нетлінності багатівікових родинно-побутових традицій і звичаїв українського народу, що має надзвичайне виховне значення.

Таким чином, народна педагогіка, використовуючи комплекс українських родинно-побутових символів, створила цілком дієву систему впливу на виховання підростаючих поколінь. Підростаючі покоління, виховані національним способом життя – в любові і повазі до свого народу, його звичаїв і традицій, культури і мови, повинні стати орієнтиром національної системи виховання і передумовою щасливого майбутнього української держави.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу: Іст. етногр. нарис. – К., 1966.
2. Культура і побут населення України (відп. ред.. В.І. Наулко). – К., 1991.
3. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. – К., 2003.
4. Русова С. Націоналізація школи. // Вибрані твори. – К., 1996.
5. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. – К., 1997.
6. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. – К., 1996.
7. Сявавко Є.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. – К., 1974.
8. Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Книга 2. – Опішне, 1999.
9. Українське народознавство: Навч. Посібник. / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів, 1994.
10. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. // Вибр. пед. твори: У 2-х т. – К., 1983. – Т.1. – С. 43-103.
11. Формування творчої особистості засобами етнопедагогіки: Метод. рекомендації. / Укл. С.К. Стефанюк. – К., 1995.

А н н о т а ц и я

Исследуются вопросы влияния комплекса украинской семейно-бытовой символики традиций украинского народа на воспитание подрастающих поколений.

Наталія Лицур

НОВІ ТЕНДЕНЦІ В МАТЕРІАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЦТВА ГАЛИЧИНИ В 20 – 30-Х РР. ХХ СТ. (НА ОСНОВІ ТОГОЧАСНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ)

На зламі ХІХ – ХХ ст. внаслідок різних політичних, економічних та культурних обставин в Україні формується новий тип жінки. Отримавши право на освіту і цим самим

забезпечивши собі відносну економічну незалежність, українське жіноцтво здобуло і певну самостійність у подружньому житті. Крім цього, зростає також національна свідомість та самоідентифікація галичанок, чому сприяла поява жіночих періодичних видань ("Жіноча доля", "Нова хата" та ін.). У той же час, змінювалися європейські стандарти моди, що, без сумніву, позначилось і на українських інтелігентках. Ці та ряд інших причин зумовлюють і певні зміни у культурі жіноцтва Галичини в 20-х – 30-х рр. ХХ ст.

Дана проблема опосередковано висвітлюється в різних дослідженнях [3; 18; 33]. Проте, основна увага в цих працях зосереджувалась на боротьбі українського жіноцтва за свої права та громадській діяльності. Однак немає наукових праць, в яких би змістовно вивчався побут українських жінок. Цим зумовлюється опора на джерельну базу, а саме – періодичні видання (журнальні та газетні статті).

Нові тенденції виявились насамперед в одязі українського жіноцтва Галичини. Загалом, українська інтелігенція дотримувалась загальноприйнятої моди в Європі [37, с. 3], і в залежності від цього кожного сезону змінювалися і певні елементи жіночого одягу. Можна відзначити, що костюми галичанок не поступалися пишністю перед такими ж західними взірцями. Серед жінок продовжують бути модними та поширеними вечірні довгі сукні, виготовлені з легкого оксамиту та шовкових матерій. Їх кольорова гама коливалася від гранатових, бронзових різних відтінків, аж до червоних, темно зелених, а також темно вишневих та чорних [10, с. 4]. Сукні, що одягалися після обіду – так звані "візитові", були дещо коротші, нижче колін і часто комбінувались з двох матеріалів [44, с. 12]. Крім цього, знаходило українське жіноцтво у своєму бюджеті місце і на домашній стрій [11, с. 16]. Це могла бути сукня з темної вовни, практичного скромного крою. Оживляли такий одяг добре підібраний кольоровий шарф, хустинка або поясок, та гудзики. Поширення набули також різного виду кофти, прикрашені закладками, мережками, та класичні костюми. Підбиралися вони на основі контрасту кольорів: темна блузка до світлого костюму та навпаки.

Верхній одяг був представлений плащами різноманітного крою та кольорів, оздоблених хутром [30, с. 5]. Доповнювали загальний вигляд капелюшки, прикрашені розетками, кокардами, металевими брошками чи, навіть, квітами [15, с. 11]. Остаточно закріпилися у побуті українського жіноцтва панчохи, взуття на високих підборах, парасольки, рукавички. Більше того, ці елементи одягу вважались за необхідні. Ходіння без панчіх у місті вважалось неестетичним [49, с. 8]. Відбулися нововведення щодо нижньої білизни, що стала більш витонченою, легшою, з різними вставками мережива [14, с. 3]. Зовнішній вигляд доповнювали нові зачіски. Серед жінок поширеними були як короткі стрижки з гладеньким волоссям, так і зачіски з кучерями [28, с. 15].

Не залишаючись осторонь загальноєвропейських модних тенденцій, українське жіноцтво намагалось перешкодити остаточній втраті національного колориту в міському одязі. Тому, в багатьох періодичних журналах ми зустрічаємо заклики до українізації міського костюма, плекання української моди. Серед жіноцтва проводилися спеціальні вечори з доповідями, рефератами щодо поширення деяких національних елементів в сучасному одязі. Народний стрій став частіше вживатися на різних концертах та національних святах [25, с. 11]. Пропагувалася також мода на лляні тканини, які можна було застосувати у літній період. Найкращою окрасою лляної сукні залишалась все ж таки вишивка [21, с. 13].

Враховуючи складність політичної та економічної ситуації українське свідоме жіноцтво закликало також до ощадливості в одязі. Звернення такого характеру неодноразово з'являлись у тогочасній пресі: "Та, одягаючися, так, як і інші інтелігентки

цілого світу пам'ятаймо про те, що ми, українці, є недержавною, вбогою нацією, яка стоїть у зав'язку питомої культури й гаразду та що нам треба матеріальних засобів на інші поважні цілі..." [47, с. 12]. Проводились також спеціальні конкурси на найкращу і в той же час найскромнішу та найдешевшу сукню [12, с. 6]. В жіночих журналах подавались поради, щодо переробки старого одягу на новий сезон [9, с. 14]. Подібні заходи були викликані також економічною кризою 30-х років, що значно понизила купівельну спроможність українського жіноцтва.

Зазнали змін у цей час також особливості харчування. Минули часи, коли робились величезні прийоми, а широкого поширення набули частування чаєм. Кожна "пані дому" мала свій день в тиждні, коли її відвідували знайомі. До чаю найчастіше подавались канапки, тістечка, пампушки, домашньої роботи торти, цукерки, овочі [6, с. 12]. Канапки приготувались з булки, покритої тоненько маслом з шинкою, язиком і швейцарським сиром [43, с. 14]. Готувались вони і за простішим рецептом, коли булку намазували масою з сиру або бринзи, масла, дрібно порізаної цибулі і дрібки паприки [40, с. 10]. Спеціально для подання чаю появились в помешканнях українського воду та порцелянові чайні столики [20, с. 7]. У багатьох будинках зберігалися також самовари, а також поширились емальовані чайники для запарювання чаю [13, с. 11].

Ще однією новацією в області кулінарії була поява нової холодної закуски у формі салату з майонезом. Крім цього майонез подавали до всіх холодних м'ясних та рибних страв [22, с. 8]. Збільшилось вживання в будинках інтелігенції овочів та городини, багатих на вітаміни. Меню збагатилося новими стравами, що характеризувались поєднанням м'ясної основи з овочами. Це такі як: "Суп з баклажанів і з рижем", "Вепрові котлети зі солодкою капустаю", "Котлети з печінки з морквою" [39, с. 20]. Загалом, у раціоні було багато м'ясних страв, тому в періодичних виданнях для українського жіноцтва часто зустрічаємо поради, що виїхавши в літку на село, потрібно вживати якнайбільше молока, городини та овочів [41, с. 10]. Досить багатим було меню в інтелігентних родинах і в період посту. М'ясний раціон замінювався стравами з риби та грибів [19, с. 20].

Більше уваги приділялось також якості та зовнішньому вигляду страв, а не тільки їх кількості. Влаштувались навіть так звані "господарські покази", що організовувались жіночим журналом "Нова хата", на яких "пані дому" ділились своїм досвідом відносно приготування страв [7, с. 5].

Зростання національної свідомості серед українських жінок, відобразилось свого роду навіть на українізації раціону та назвах страв. Так, у журналі "Нова хата" можна зустріти торт під назвою "УСС" (Українська селянська спілка) [23, с. 22]. А також побачити заклики до вживання молочних страв, які вже призабулись і цим самим "прийняти цю здорову, а для нашого господарства корисну моду й вживати замість дорогих чужих напоїв своє здорове молоко" [42, с. 15]. Намагаючись підтримати українські кооперативи свідоме жіноцтво виступило під гаслом: "Свій до свого по своє". Тому такі продукти як молоко, сметана куплялись тільки у "Маслосоюзі", ковбаса, шинка, солонина, паштет – "Центрсоюзі", чай, кава – "Народній Торгівлі", цукерки, тістечка – "Фортуні Новій".

Серед напоїв поширеними були компоти із свіжих фруктів, соки, чай та кава. Активно виступали українські жінки у боротьбі з алкоголем. Вони пропагували безалкогольні вечори, прийоми, гостини. Для цього у періодичних виданнях публікували рецепти напоїв, які можна було подавати до столу замість вина та пива. Це насамперед "домашній шампан з сушениць" та "шампан з квасу цетринового" [45, с. 24-25]. А др. С. Парфенович навіть видала книжку про те як виробляти домашнім способом безалкогольні вина [2, с. 9]. Проте, все ж таки рідко які прийоми обходились взагалі без алкоголю. Найчастіше на них вживали

пиво чи легке вино.

Відбулись зміни також у меню, що готувалось на Святий вечір. Зокрема зменшилась кількість загальних страв, а залишилися найнеобхідніші. Так, зазвичай подавався борщ чи грибна юшка, обов'язково риба (свіжа чи сушена або оселедці). На третє можна було приготувати картоплю з городиною, а також ще варені чи печені пиріжки з повидлом, капустию, або пампушки на маслі чи олії. Далі кутя і сушениці (так званий узвар), свіжі яблука та горіхи. Після вечері подавали чай [34, с. 13].

Зазнав змін й ужитковий посуд. Порцеляна, яка була завжди білою чи прикрашеною вузьким золотистим ланцюжком, тепер набуває квітчастих узорів і яскравих кольорів. Окрім цього, вживався також фаянс, який тепер здобув собі застосування на рівні з порцеляною [5, с. 9]. Поширились столові срібні прибори простіших форм, без різних дрібних прикрас. Появилися келихи і чарки, що мали низькі ніжки, зате широку чашу, у зв'язку з чим збільшилась їх практичність. Стала іншою колористика домашніх скатертин. Попередні "сніжно-білі адамашки" (скатертини) поступилися місцем кольоровим обрусам. Окрім моди на колір, поширились оздоблення з білої чи кольорової вишивки [36, с. 9]. З'явилися цілі обруси з мережива, які застосовувались тільки на невеликих прийомах. Змінився столовий етикет [46, с. 13]. Цікавим є те, що деякою мірою вийшла з моди манера припрошування до їди [48, с. 23].

Нові тенденції проявились у 20 – 30 рр. у сфері житла та домашнього умеблювання, які проходили під знаком спрощення форм. Із меблів поступово зникають прикраси та орнаменти, якими пишалися попередні стилі [8, с. 9]. Поширились в цей час, що відзначалися скромністю та практичністю. Підлога в більшості помешкань була мальованою або з паркету, а часом і накрита лінолеумом [26, с. 13]. Для того щоб кімнати були більш просторими, поступово зменшувалось їх умеблювання, залишалися тільки необхідні речі. Так, наприклад, у спальні залишилися лише ліжко, нічні столики, кілька крісел та малий стіл [27, с. 17]. Необхідною частиною кожного помешкання була "лазничка" (ванна кімната –авт.) [29, с. 7].

Зникли з кімнат також зшиті з шовкового або іншого матеріалу абажури, важкі канделябри. Натомість з'являються лампи з алебастрових тарілок [32, с. 9]. Крім цього поширились дерев'яні настільні лампи та підсвічники, оздоблені різьбою. Як прикраси в кімнатах все частіше використовувалися мережені доріжки, серветки [31, с. 8]. Занавіски стали легшими та прозорими [24, с. 11].

Зростання самосвідомості серед українських жінок відбилосся і на застосуванні національних елементів у власному домі. В журналах того часу з'являлись неодноразово поради прикрашати кімнати народною вишивкою [4, с. 3]. Крім цього, пропагувались патріотичні образи. Це, насамперед, святі образи Ісуса Христа й Матері Божої у вишиваних сорочках [16, с. 10]. У кожній хаті мали бути портрети наших письменників – Т. Шевченка, І. Франка, О. Кобилянської, а також картини на козацьку тематику.

У даний період подружжя перестало бути для українського жіноцтва єдиним засобом матеріального забезпечення. Чимало інтелігентних жінок, отримавши освіту, активно займалися професійною та громадською роботою. Тому домашні справи все більше перекладались на прислугу. У зв'язку з цим, зріс попит на кваліфікованих працівників. Саме тому в періодичних виданнях часто зустрічались пропозиції для дівчат та жінок, обізнаних у домашніх справах [38, с. 11]. Подавалися також поради для інтелігентного жіноцтва, як найкраще налагодити домашнє господарство та забезпечити ефективну роботу прислуги [35, с. 10]. Досить часто такі жінки заводили спеціальну книжку в різних магазинах, в яких купляли товари. Це було доцільно з двох причин. По-перше, прислуга

брала тепер товар тільки в магазинах наперед визначених господинею. По-друге, вона не могла провести ніякої махінації, оскільки грошей на руки їй ніхто не видавав.

Крім того, у цей час в інтелігентного жіноцтва зникало переконання, що домашня робота – “це щось, що відбирає їм достойність пані, і може навіть понижує їх панську гідність” [1, с. 7]. Тому чимало жінок самі виконували різну роботу в домі, коли обставини не дозволяли їм тримати постійну домашню помічницю чи навіть “послугачку”.

Намагаючись добитися рівноправності у подружньому житті, українські прогресивні жінки виступали з ініціативою залучення до домашньої роботи і чоловіків. Вони висували ідеї, щоб, виховуючи дітей, не розділяти роботу на “чоловічу” та “жіночу” [17, с. 3], а ще з дитячого віку привчати їх, як до однієї, так і до іншої справи. Діти повинні дотримуватися порядку, мити посуд, а також готувати і, цим самим, навчатися взаємодопомозі у будь-якій роботі.

Отже, у 20 – 30 рр. ХХ ст. з’являються нові тенденції у матеріальній культурі побуту українського жіноцтва Галичини. Насамперед, вони проявилися в одязі галичанок, що, загалом, розвивався в руслі європейських модних тенденцій. Змін в інтелігентних родинах зазнало також меню та умеблювання помешкань. Проте, незважаючи на нові модні тенденції у побутовому житті, більшість сімей і їх жінок зберігали старі традиції.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабська робота // Діло. – 1939. – 9 липня – С. 7.
2. Безалкогольні вина // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 21. – С. 9.
3. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України, 1884 – 1939. – Київ, 1995.
4. Бурачинська Л. Народні вишивки в нашій хаті // Нова хата. – 1932. – Ч. 6. – С. 1-3.
5. Великодній стіл // Нова хата. – 1935. – Ч. 9. – С. 9-10.
6. Гар С. Товариське життя // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 5. – С. 12.
7. Господарські покази // Діло. – 1938. – 25 листопада. – С. 5.
8. Дашиничева К. Старі й нові меблі // Нова хата. – 1932. – Ч. 10. – С. 9.
9. Дещо про переробку // Нова хата. – 1932. – Ч. 1. – С. 14.
10. Деякі уваги щодо моди // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 39. – С. 4.
11. Домашній одяг // Нова хата. – 1934. – Ч. 10. – С. 16.
12. Жіноча мода борониться перед кризою // Діло. – 1934. – 8 лютого. – С. 6.
13. Зимний буфет // Нова хата. – 1932. – Ч. 11. – С. 11.
14. Інші часи // Нова хата. – 1926. – Ч. 2. – С. 2-4.
15. Капелюшки // Нова хата. – 1936. – Ч. 17. – С. 11.
16. Кисілевська О. Про що говоримо й радимо в наших кружках // Жіноча доля. – 1929. – Ч. 8. – С. 10.
17. Кисілевська О. Жіноча й чоловіча робота // Жіноча доля. – 1929. – Ч. 14. – С. 3.
18. Книш І. Іван Франко та рівноправність жінки. – Вінніпег, 1956.
19. Кухня в часі посту // Нова хата. – 1926. – Ч. 3. – С. 20.
20. Л. Б. Чайні столики // Нова хата. – 1935. – Ч. 2. – С. 7.
21. Лен і мода // Жіноча доля. – 1936. – Ч. 10. – С. 13.
22. Ліщинська О. Зимні перекуси // Нова хата. – 1934. – Ч. 1. – С. 8.
23. Міська С. Приписи // Нова хата. – 1929. – Ч. 6. – С. 22.
24. Н. К. Дещо про завіски // Нова хата. – 1932. – Ч. 1. – С. 11.
25. На концерти і шкільні свята // Нова хата. – 1934. – Ч. 3. – С. 11.

26. Наша хата // Нова хата. – 1925. – Ч. 4. – С. 13-14.
27. Наша хата // Нова хата. – 1925. – Ч. 5. – С. 17-18.
28. Новинки // Жіноча доля. – 1932. – Ч. 16. – С. 15.
29. Новітні помешкання // Нова хата. – 1929. – Ч. 1. – С. 7.
30. Рита. Балачки про моду // Діло. – 1938. – 23 вересня. – С. 5.
31. Роботи мережкові // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 9. – С. 8.
32. С. Ви бачили нові лампи? // Нова хата. – 1932. – Ч. 3. – С. 9.
33. Савчук Г. Жіноцтво в суспільному житті Західної України. – Івано-Франківськ, 1998.
34. Святочна вечеря сьогодні // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 1. – С. 13.
35. Ст. Як господаримо? // Нова хата. – 1933. – Ч. 7-8. – С. 10.
36. Сучасні обруси // Нова хата. – 1934. – Ч. 12. – С. 9.
37. Чайковський А. Шапка // Жіноча доля. – 1929. – Ч. 23. – С. 3-4.
38. Читайте й радьте // Жіноча доля. – 1931. – Ч. 44. – С. 11.
39. Що варити? // Нова хата. – 1926. – Ч. 10. – С. 20.
40. [Що їсти] // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 10. – С. 10.
41. [Що їсти] // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 16. – С. 10.
42. [Що їсти] // Жіноча доля. – 1935. – Ч. 7. – С. 14-15.
43. [Що їсти] // Жіноча доля. – 1936. – Ч. 20. – С. 14.
44. Що носять? // Жіноча доля. – 1939. – Ч. 9-10. – С. 12.
45. Що подає наша господиня гостям замість горілки й пива // Жіноча доля. – 1929. – Ч. 9-10. – С. 24-25.
46. Як модерно приймати гостей? // Жіноча доля. – 1938. – Ч. 4. – С. 13-14.
47. Як одягатися // Жіноча доля. – 1934. – Ч. 5. – С. 12-13.
48. Як подаємо їсти і як заховуємося при столі // Жіноча доля. – 1929. – Ч. 1-2. – С. 23-24.
49. Mary. Czy pani wie, ze... // Kurjer Stanislawowski. – 1937. – Nr.72. – s.8.

А н н о т а ц и я

Анализуются изменения в социально-бытовой сфере украинских женщин Галиции 20-30 гг. XX ст.; раскрыты основные элементы их быта, новые тенденции в одежде и питании.

Лідія Пунько

“ПЕРЕХІДНІ ГРУПИ” ГАЛИЧИНИ (1919 – 1939): ДИЛЕМА ВИБОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У міжвоєнний у період у результаті міжетнічної взаємодії, яка є необхідною умовою формування національної свідомості, у Галичині сформувались групи населення, які виявляли етнічні ознаки двох контактуючих етносів – польського і українського. У зв'язку з цим, важливим є встановлення місця цих груп у системі міжетнічних відносин Галичини, особливості формування національної ідентифікації цих груп та її зовнішні атрибути.

Теоретичне вирішення проблеми науковцями у міжвоєнний період було складним у зв'язку з її політичним характером, тому спроби продовжуються до сьогодні. Окремі аспекти проблеми розкривали у своїх дослідженнях такі українські науковці як В. Кубійович [1], В. Охримович [10], В. Окунь-Бережанський [9], М. Кордуба. Серед польських науковців привертають увагу праці Й. Зелінського [38], А. Крисінського, В. Осадчого [6], Г. Грицюка [40], С. Степієна [24]. Спроби вирішення цієї проблеми